

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

obor Evropská studia

Vatikán v komparaci s jinými evropskými státy

bakalářská diplomová práce

Tomáš Petr

UČO 137586

bakalářské prezenční studium

imatrikulační ročník 2004

Vedoucí práce: **PhDr. Vít Hloušek, Ph.D.**

Žďár nad Sázavou, 2007

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně, pouze s využitím pramenů, které jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

26. 4. 2007

Tomáš Petr

Děkuji touto cestou vedoucímu mé práce, PhDr. Vítu Hlouškovi, Ph.D., za ochotu a vstřícnost, za pomoc při výběru a vymezení tématu a za odborné konzultace v průběhu jeho zpracování.

Obsah

Obsah.....	4
Úvod	5
1. Vatikán jakožto unikum mezinárodních vztahů, jeho vznik a vývoj.....	7
1.1. Stručné dějiny papežství a Papežského státu	7
1.2. Profil Městského státu Vatikán	12
2. Politický systém Vatikánu	15
2.1. Struktura Vatikánu	16
2.1.1. Papež	17
2.1.2. Státní sekretariát	18
2.1.3. Kongregace	19
2.1.4. Další orgány Svatého stolce.....	19
2.1.5. Správa Městského státu Vatikán.....	20
2.2. Vatikánská diplomacie.....	21
2.3. Postoj Svatého stolce k evropské integraci	22
3. Vatikán v komparaci s Lucemburskem a Maltou	24
3.1. Profil Lucemburska.....	24
3.2. Profil Malty	25
3.3. Forma státního zřízení	26
3.4. Moc zákonodárná.....	27
3.5. Moc výkonná	28
3.5.1. Hlava státu	28
3.5.2. Vláda	29
3.5.3. Zahraniční politika a evropská integrace	30
3.6. Moc soudní.....	30
Závěr	32
Použité zdroje	34
Primární zdroje:.....	34
Sekundární zdroje:.....	34

Úvod

Psát o Vatikánu není snadné. Mnoho toho v dějinách bylo napsáno o křesťanství a o římskokatolické církvi, nemnoho autorů se však ve svých pracích zabývalo Městským státem Vatikán jakožto suverénní zemí a jejím politickým systémem. Z prací, které v českém jazyce vyšly, spadá navíc velká část do období komunistického totalitního režimu, a závěry jejich analýz jsou tak často – otevřeně či skrytě – poplatné okolnostem svého vzniku. Výjimkou je obdivuhodné komplexní dílo prof. Františka X. Halase¹ z roku 2004. Ačkoli tato práce z díla prof. Halase v ledasčem čerpá, její cíl je odlišný.

Cílem této práce není vyčerpávající popis všech aspektů ideje, dějin a současnosti papežství, politiky Svatého stolce a vztahů Vatikánu s ostatními zeměmi a subjekty mezinárodních vztahů, ačkoli mnohé z uvedeného musí být pro uvedení do tématu a pro jeho snadnější objasnění alespoň ve stručnosti zmíněno. Autor rovněž není zkušeným diplomatem, ani se nechce čtenářům svěřovat se svými cestovatelskými zážitky a poznatky.

Tato práce si klade za úkol teoreticky porovnat politický systém Městského státu Vatikán s vybranými evropskými státy. Jak známo, Vatikán je zcela zvláštním subjektem mezinárodních vztahů a taktéž důvody jeho existence jsou jiné, než je tomu u zemí s moderními politickými systémy. Je proto zajímavé (přestože poněkud obtížné) sledovat, v čem se fungování a cíle Vatikánu a jiných států liší a v čem se naopak shodují, a to v různých oblastech vnitřní i zahraniční politiky.

Hypotézou práce jsou následující teze: (1.) Vatikán jako zcela unikátní typ státu plní funkce odlišné od funkcí ostatních evropských zemí. (2.) I když Vatikán sleduje v zahraniční, evropské i vnitřní politice odlišné cíle než země zastoupené v Evropské unii, využívá k plnění těchto cílů obdobných politických nástrojů jako jiné evropské státy.

¹ Prof. PhDr. František X. Halas, CSc. (* 1937) je český historik a diplomat. Vystudoval historii na FF UK v Praze, za totality nesměl pedagogicky působit. V letech 1990–1999 byl velvyslancem ČSFR (od r. 1993 ČR) při Svatém stolci (a Řádu maltézských rytířů a republiky San Marino). Po ukončení své diplomatické mise působí na Katedře církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP v Olomouci, kde se pedagogicky a vědeckobadatelsky věnuje zejména církevním dějinám, dějinám diplomacie a mezinárodních vztahů. (Zdroj: *Kdo je kdo a Univerzita Palackého: Kontakty* (on-line zdroj))

Právě proto, že se Vatikán zcela vymyká všem dalším současným evropským státům, začíná tato práce kapitolou o unikátnosti této země v systému mezinárodních vztahů. Vzhledem k tomu, že specifičnost vatikánského politického systému je dána především jeho historickým vývojem, je nutno nejprve tento vývoj stručně nastínit. Druhá kapitola se věnuje rozboru samotného politického systému Městského státu Vatikán. Jelikož ovšem dochází ke značnému prolínání funkcí a kompetencí mezi městským státem a vedením římskokatolické církve, nemůže se popis tohoto systému vyhnout ani strukturám římské kurie a dalších úřadů Svatého stolce. Aby byla představa o tomto systému úplnější, jsou rovněž připojeny podkapitoly o vatikánské diplomacii a o postojích Svatého stolce k evropské integraci. Hlavní část práce je věnována analýze a věnuje se samotné komparaci politických systémů Vatikánu s jinými evropskými zeměmi.

Kvůli rozsahu této práce bylo nutno učinit výběr států, jejichž politické systémy budou sledovány a s Vatikánem porovnávány. Protože záměrem práce byla komparace s moderními státy, jež jsou reálnými politickými hráči v evropské politice, byly pro naše účely vybrány Malta a Lucembursko. Tyto země byly zvoleny z několika důvodů: obě patří geograficky k malým evropským státům, obě jsou členy Evropské unie, a to jedna z nich jako zakládající člen, druhá jako jeden z nejmladších členů, navíc mají odlišné státní zřízení. Ačkoli tak dochází (z geografického hlediska) ke komparaci mikrostátu se dvěma ministáty (tedy většími celky), ostatní evropské mikrostáty nesplňují podmínku skutečného aktéra v evropské politice.

Práce je psána s využitím klasické komparativní metody. Z výše uvedeného je již na tomto místě zjevné, že se jedná o synchronní, vzdálenou komparaci, resp. „case study“ s výraznými komparativními přesahy.

1. Vatikán jakožto unikum mezinárodních vztahů, jeho vznik a vývoj

Vatikánský městský stát (dále jen Vatikán) vznikl bilaterální smlouvou uzavřenou mezi Svatým stolcem a Itálií v roce 1929². Dohodu, která vešla do povědomí jako tzv. lateránská smlouva³, podepsali za Svatý stolec⁴ kardinál Pietro Gasparri a za Itálii osobně Benito Mussolini⁵, předseda vlády a faktický držitel vládní moci. Lateránská smlouva urovnala diplomatické rozepře mezi Svatým stolcem a Itálií, jež trvaly téměř šest desetiletí, a vymezila mezi Vatikánem (resp. Svatým stolcem) a Itálií vzájemné vztahy přetrvávající dodnes. Na základě této smlouvy vznikl sice nový státní útvar, nejednalo se ovšem o zemi bez dřívější vlastní suverenity a historie. Naopak, ve své předchozí podobě pod označením Papežský stát se se svojí mnohasetletou kontinuitou vyjímal na mapách Evropy, a po dlouhou dobu dokonce i jako její politicko-mocenské centrum.

1.1. **Stručné dějiny papežství a Papežského státu**

Římskokatolická církev učí, že papežský primát byl ustanoven samotným Ježíšem Kristem, byl svěřen Petrovi a přes jeho následovníky trvá dodnes v osobě římského biskupa, tj. papeže⁶. Doklady pro tuto nauku lze nalézt ve třech evangeliích

² Smlouva byla podepsána 11. února 1929, ratifikační listiny si smluvní strany vzájemně vyměnily 7. června 1929. (Zdroj: *Treaty between the Vatican and Italy*)

³ Název je odvozen od místa podepsání smlouvy, které proběhlo v papežském Lateránském paláci. Někdy se též užívá množného čísla, tj. lateránské dohody, neboť celkově byly v jednom okamžiku podepsány tři smlouvy. Kromě smlouvy „o založení Vatikánu“ to byl ještě konkordát mezi Svatým stolcem a Itálií a dohoda o finančním narovnání (kompenzace za anexi z r. 1870 viz dále).

⁴ Termínem Svatý stolec bývá někdy oficiálně označován Vatikán jako státní subjekt. Podle Kán. 361 *Kodexu kanonického práva* zahrnuje toto označení nejen papeže, ale i Státní sekretariát, Radu pro veřejné záležitosti církve a jiné instituce Římské kurie.

⁵ Protože se jednalo o mezinárodní smlouvu, vystupovali oba podepsaní v zastoupení oficiálních představitelů – papeže Pia XI. a krále Viktora Emanuela III.

⁶ „Biskup římské církve, v němž trvá úřad Pánem svěřený jedině Petrovi, prvnímu z apoštolů, jemu udělený s tím, že má být předáván jeho nástupcům, je hlavou sboru biskupů, Zástupce Kristův a Pastýř celé církve zde na zemi. On mocí svého úřadu má v celé církvi nejvyšší, plnou, bezprostřední a univerzální řádnou moc, kterou může vždy svobodně vykonávat.“ (*Kodex kanonického práva*: Kán. 331);

„Papež, římský biskup a nástupce svatého Petra, je trvalý a viditelný zdroj a základ jednoty biskupů i celého množství věřících. Římský biskup ze svého úřadu Kristova náměstka a pastýře celé Církve má

i dalších novozákonních textech⁷. Podle těchto pramenů například Kristus Šimonu-Petrovi (v přítomnosti jiných apoštolů) řekl: „Ty jsi Petr – Skála – a na té skále zbuduji svou církev a pekelné mocnosti ji nepřemohou. Tobě dám klíče od nebeského království: co svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno na nebi.“ (Mt 16,18-19)⁸ A na jiném místě pak: „Pas moje ovce! (...) Následuj mě!“ (Jan 21, 17-19)

„Šíření křesťanství významným způsobem napomáhal *římský mír*. Během tří desítek let následujících po Ježíšově ukřižování, vznikly ve většině velkých měst ve východním Středomoří křesťanské obce.“ (Davies 2005: 213) Největší vážnosti se mezi křesťany těšily ty obce, jež byly založeny osobně některým z apoštolů, a potom také ty, na jejichž území se nacházel hrob s ostatky některého apoštola, od něhož jeho následovníci ve vedení místní církve mohli odvozovat svůj původ (tzv. apoštolská posloupnost). Petr, první z apoštolů, zemřel v Římě mučednickou smrtí za Neronova pronásledování křesťanů kolem roku 64-67 po Kr. Již od druhého století byli římstí křesťané přesvědčeni o spojitosti vatikánského pahorku s Petrovým hrobem. (Schatz 2002: 8-9) Mimoto byl v Římě popraven i apoštol Pavel⁹, takže lze říci, že hroby dvou nejvýznamnějších apoštolů měla ve své správě římská křesťanská obec.

Úcta k oběma – v Římě zemřelým – apoštolům se na římskou obec přenesla. „Tomuto obecně náboženskému postavení vbrzku odpovídá zodpovědnost za ostatní církve a starost o ně ze strany římské obce.“ (Schatz 2002: 10) Instituce papežství ovšem až do své dnešní podoby prošla dlouhým procesem vývoje.

To, že se v Římě do rukou tamějšího biskupa postupně centralizovala veškerá moc nad celou církví, bylo způsobeno několika faktory. Petrovsko-pavlovské charisma a od Petra odvozované následnictví bylo již zmíněno výše. Dále se jednalo ještě o skutečnost, že „Řím byl na Západě, tedy v latinské oblasti, jedinou apoštolskou církví“, jeho působnost tudíž spadala nejen do Itálie, nýbrž také do Galie

totiž nad církví plnou, nejvyšší a všeobecnou pravomoc a je oprávněn ji vždycky svobodně uplatňovat.“ (*Katechismus katolické církve*: Čl. 882)

⁷ Viz Mt 16,13-19; Lk 22,31nn.; J 21,15-17; dále např. 1 Kor 15,5. (Schatz 2002: 8)

⁸ Biblické citace pocházejí z knihy *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové vulgátě*, vydané Karmelitánským nakladatelstvím v Kostelním Vydří r. 2003.

⁹ Zemřel okolo roku 65 po Kr. za neronského pronásledování křesťanů. (Davies 2005: 213-14)

či Severní Afriky. I v porovnání s ostatními apoštolskými církvemi „byla obzvláště důležitou obcí, která co do váhy neměla sobě rovnou.“ (Schatz 2002: 15) Renomé Říma se dále zvyšovalo tím, že se k římskému biskupovi odvolávaly církevní obce, které spolu byly ve sporu, jakožto k arbitrovi, jenž měl spor nezávisle rozhodnout. Asi nejznámějším je přitom spor o datum slavení Velikonoc¹⁰, který Řím rozhodl jasně a nekompromisně.

Rázné slovo Říma sice při různých sporech nestačilo k definitivnímu rozhodnutí, v dlouhodobé perspektivě se však skoro vždy prosadilo. „V téměř všech velkých kontroverzích prvních staletí Řím poměrně brzy rozvinul postoj, který pak, možná velmi dlouhým procesem, převzala a uznala celá církev, i když někdy s jistými modifikacemi. Podobně je tomu s velkými teologickými spory¹¹ od čtvrtého století.“ (Schatz 2002: 21)

Nejpozději ve třetím století získávají spolu s Římem směřodatné postavení ještě Alexandrie a Antiochie. Tyto tři obce často projednávají církevní záležitosti „na nejvyšší úrovni“ mezi sebou. (Schatz 2002: 25) Význam Říma pro univerzální církev však nadále vzrůstal. Založení města Konstantinopole (podle římského císaře Konstantina nazývaného též Nový Řím) roku 330 po Kr. a jeho ustavení za novou metropoli říše o rok později sice Řím oslabilo politicky, nikoli ovšem duchovně. Tím, že se kontrola nad rozpadající se říší přesunula jinam, nebyl Řím později spojován ani s její zkázou. „Získal novou a trvalou roli sídla nejmocnějšího křesťanského velekněze.“ (Davies 2005: 228) Přesné datum, kdy získal papežský stolec svou moc, nelze ale podle Daviese¹² přesně určit.

¹⁰ Kolem roku 195 došlo ke konfliktu mezi tzv. quartodecimány, kteří slavili Velikonoce v den prvního jarního úplňku (což nemusela být neděle), a mezi tzv. dominikály, kteří je slavili v neděli po prvním jarním úplňku. Řešení tohoto sporu svoláním synod je prvním známým případem celocírkevní iniciativy římského biskupa. Všechny synody s výjimkou biskupa Polykrata z Efesu se shodly na slavení podle způsobu dominikálů. Když na to Polykrates nebral zřetel, papež Viktor Římský jej exkomunikoval a s ním i celou maloasijskou obec. (Schatz 2002: 18-19)

¹¹ Řím rozhodně neměl lepší teology než jiné církevní obce (lepší byli jistě na řeckém Východě nebo později v severní Africe), ale měl teology, kteří platili za obdařené zdravým selským rozumem. „Protože Řím se dokázal [ve sporech] vždy postavit na správnou stranu, posílila tato zkušenost následně autoritu Říma a upevnila přesvědčení, že římská církev je chráněná vůči herezím.“ (Schatz 2002: 22-23)

¹² Viz Davies 2002: 282.

Již od pátého století byla dokončena přeměna pohanského Říma v křesťanské „svaté město pod ochranou apoštolů Petra a Pavla“. A pro papeže se Řím „z jejich sídla postupně proměnil v jejich vlastnictví“. (Halas 2004: 50-51) Měl-li by se určit jeden pontifikát, za něhož již papežský úřad začal dosahovat svých dnešních obrysů, pak by se zřejmě bylo možno shodnout na papeži Řehořovi I.¹³ (540-604 po Kr.). Papežové se začali vedle duchovní správy věnovat rovněž správě světských záležitostí města Říma a jeho okolí právě z toho důvodu, že „papíroví“ vládci Říma byli daleko v Konstantinopoli, a nebyli tak schopni „zajistit lidu staré metropole ‚chléb‘, mír a bezpečí“. (Halas 2004: 16)

Datum vzniku Papežského státu lze ale určit jen nepřímým a pouze přibližně. „Je nepochybnou historickou skutečností, že církevní stát byl nejen dědicem byzantského panství v Itálii, ale též to, že než se jím stal, spravovali římsí biskupové významnou část tohoto panství po několik století jako pověřenci¹⁴ konstantinopolských císařů. Fakticky se však už od konce šestého století stali samostatnými, na Byzanci prakticky nezávisly vládci.“ (Halas 2004: 82) Prvního oficiálního a právním dokumentem podepřeného nároku na svrchované panování určitému území získal papež Štěpán II.¹⁵ za spojení s franským králem Pippinem Krátkým. Ten posléze věnoval papeži území dobytá od Langobardů s postavením místního krále. Toto postavení papežství však ještě nebylo zcela suverénní, Pippinův nástupce Karel Veliký se snažil vystupovat nejen jako císař, ale i jako hlava církve, a dával papeži Lvovi III. direktivy pro jeho počínání v úřadu. (Janda 1964: 12) Po rozpadu Franské říše podobné vztahy přetrvávaly s Římskoněmeckou říší¹⁶.

¹³ „Řehoř I. jako ‚služebník služebníků božích‘, jak sám sebe nazýval, úspěšně spravoval světské záležitosti města Říma, sjednal mír s langobardskými králi, dal do pořádku církevní finance i pozemkové državy a obnovil římské kontakty s Afrikou, Hispánií, Galií a Británií. Jeho spis *Regula pastoralis* (Péče pastýřská) se záhy stal základní příručkou všech biskupů. Opakovaně protestoval proti tomu, aby jeho konstantinopolský protějšek používal titul patriarchy veškeré církve, a když umíral, přiklíněl se už jazýček vah ve prospěch Říma.“ (Davies 2002: 286)

¹⁴ Je třeba zdůraznit slovo pověřenci, protože se ještě nejednalo o svrchované vlády. Tzv. Konstantinova donace byl padělaný dokument, podle kterého císař Konstantin I. Veliký předal vládu nad městem Římem a dalšími oblastmi západní části říše papeži Silvestrovi I., a poté se přestěhoval do Konstantinopole. Ačkoli se jednalo o podvrh a situace ve čtvrtém století mu naprosto neodpovídala, poměrně reálně již popisuje dosah papežovy moci ve století osmém. (Halas 2004: 81)

¹⁵ Štěpán II. byl papežem v letech 752-757. (Gelmi 1994: 64)

¹⁶ Svatá říše římská národa německého, středověké císařství, pod jehož území spadalo dnešní

Nový nástup papežství nastává ve druhé polovině 11. století. (Janda 1964: 15) Pontifikát Mikuláše II.¹⁷ ovlivnil evropské dějiny na několik nadcházejících staletí. Mikuláš navázal přátelské vztahy s Normany, čímž se mu podařilo vyvázat se z částečné podřízenosti vůči německým císařům. Mimo jiné byl v této době rovněž vydán dekret o způsobu papežské volby, jehož hlavní myšlenkou bylo svěření této pravomoci kolegiu kardinálů, tedy forma volby přetrvávající dodnes. (Gelmi 1994: 99) Středověký boj o investituru¹⁸ vyvrcholil roku 1122 Konkordátem wormským¹⁹, „jímž se císař a spolu s ním všechna německá knížata vzdali investitury a ponechali jmenování biskupů v ruku papežových“. (Malý 2001: 102)

Dvanácté století by podle Františka X. Halase dalo charakterizovat jako věk římské kurie či profesionalizace instituce papežství. Vedení církevního státu bylo v ruku místního duchovenstva a teprve za tohoto stavu věcí se církevní stát stal – přinejmenším proklamativně – nezávislým na císaři. (Halas 2004: 167)

Z dalších – na události bohatých – dějin Papežského státu, které vzhledem k rozsahu a účelu této práce nelze uvádět všechny, nesmíme zapomenout na dočasné přesídlení papežů do Avignonu či Florencie²⁰ a na období souběžného vládnutí několika papežů²¹. Neuvádíme rovněž události spíše duchovního významu²², které měly význam pro dějiny křesťanství a pro římskokatolickou církev, neovlivnily ovšem příliš dějiny ani politický systém Papežského státu.

Německo, Rakousko, Švýcarsko a státy Beneluxu.

¹⁷ Mikuláš II. byl papežem v letech 1059-1061. (Gelmi 1994: 99)

¹⁸ Investiturou se rozumí jmenování biskupa do úřadu či potvrzení tohoto jmenování ze strany panovníka.

¹⁹ Konkordát wormský byl podepsán německým císařem Jindřichem V. a papežem Kalixtem II. (Malý 2001: 101-2)

²⁰ Avignon byl papežským sídlem v době silné závislosti papežského úřadu na Francii v letech 1309-1376, Florencie pak po obsazení Papežského státu vojenskými oddíly neapolského krále roku 1408. (Janda 1964: 18)

²¹ Prvním takovým případem dvojládí v dějinách papežství byl pontifikát Urbana VI. (doba pontifikátu 1378-1389) (jenž měl sídlo v Římě), jehož volbu později kardinálové prohlásili za neplatnou a zvolili Klementa VII. (jenž působil v Avignonu). Urban VI. zneplatnění své volby přirozeně odmítl. Období tohoto tzv. papežského schizmatu, kdy proti sobě stáli dva papežové (římský a avignonský), trvalo 39 let. (Malý 2001: 148)

²² Z nejvýznamnějších událostí by k této problematice náleželo např. rozdělení církve na východní (pravoslavnou) a západní (římskokatolickou) v roce 1054, reformace a vznik protestantismu, tridentský koncil a další reformy.

Vzhledem k tomu, že Itálie byla až do 19. století rozdrobena na malé územní celky a neměla žádnou ústřední moc, usnadňovala tato skutečnost papežům jejich politické a mocenské akce. (Janda 1964: 11) S výjimkou období napoleonských válek existoval Papežský stát až do roku 1870²³. Tehdy Garibaldiho²⁴ oddíly pronikly za římské hradby a papež Pius IX. vyhlásil složení zbraní, Papežský stát byl tak de facto anektován Itálií. Poté se papež uzavřel mezi zdi Vatikánu, odmítl komunikovat s novou vládou sjednocené Itálie a nazval sám sebe „vaticánským vězněm“. (Malý 2001: 244)

1.2. Profil Městského státu Vatikán

Vatikán je obecně považován za nejmenší stát světa²⁵. Celý se rozprostírá na pahorku téhož jména (a části jeho úpatí) na pravém břehu řeky Tibery uvnitř města Říma. Od okolního města jej oddělují středověké hradby, bašty a brány, několik hraničních ulic či náměstí a proslulá Berniniho kolonáda na Svatopetrském náměstí, jejíž obě ramena jsou opticky propojena travertinovým pruhem v dlažbě. Plocha území zabírá asi 0,44 km² (přičemž největší šířka od západu k východu je 1045 m, od severu k jihu pak 850 m). Vatikán tedy není jen státem ve státě, ale i státem ve městě, v hlavním městě jiného státu.

Mimo vlastní území patří Vatikánu další budovy²⁶ v Římě i jinde v Itálii, tyto však nejsou součástí vaticánského státního území, nicméně požívají obdobných výsad,

²³ Přesně to bylo 20. září 1870. Na rozdíl od data vzniku Papežského státu známe datum jeho zániku s přesností jednoho dne. (Halas 2004: 81)

²⁴ Giuseppe Garibaldi (1807-1882) – italský revolucionář, vůdce revolučně demokratického křídla národního hnutí. (*Encyklopedie osobností Evropy*)

²⁵ Zda je tento soud pravdivý, záleží na tom, jak budeme definovat slovo stát. Pokud by to bylo pouze na základě státní suverenity, která je uznávána určitým množstvím ostatních států, pak by nejmenším státem světa byl zřejmě Svrchovaný řád maltézských rytířů, jenž udržuje diplomatické styky s 96 zeměmi světa a jehož „státní“ území zahrnuje dvě nemovitosti v Římě o rozloze pouhých 2000m². (Srov. *Sovereign Order of Malta*: on-line zdroj)

²⁶ V Římě k těmto budovám náleží: Lateránský palác s bazilikou sv. Jana (San Giovanni in Laterano), bazilika Panny Marie Větší (Santa Maria Maggiore), bazilika sv. Pavla za hradbami (San Paolo fuori le mura) s připojenými objekty, budovy na Gianicolu (Villa Gabrielli), paláce Propagandy víry (dnes tato kongregace nese ve svém názvu přídomek „pro evangelizaci národů“), Datarie, Cancellerie a vikariátu, palác San Callisto v Trastevere, paláce připojené k bazilice Dvanácti apoštolů a k chrámům Sant'Andrea della Valle a San Carlo ai Catinari, dva paláce Sant'Apollinare, sídlo kongregace pro výchovně církve (Palazzo dei Convertendi) a budovy Gregoriánské univerzity, Ústavu křesťanské

jaké se přiznávají podle mezinárodního práva rezidencím diplomatických zástupců cizích států²⁷. Rozloha těchto budov činí asi 0,7 km², takže převyšuje plochu samotného Vatikánu.

Počet obyvatel nepřesahuje jeden tisíc. Vatikánské občanství získávají automaticky všichni kardinálové a vatikánští diplomaté a dále osoby, které mají na území Vatikánu trvalé nebo dočasné bydliště, včetně těch členů jejich rodin, kteří s nimi sdílejí společnou domácnost. Občanství má povětšinou dočasný charakter, přičemž jeho nabyvatel si ponechává i občanství svého domovského státu, takže po dobu výkonu funkce, v souvislosti s níž vatikánské občanství získal, má občanství dvojit.

Oficiálním jazykem Vatikánu jakožto státu je italština, pro církevní záležitosti pak latina. Měnovou jednotkou státu je euro (EUR). Vatikán má vlastní zdravotnickou službu (včetně menší nemocnice), požární službu, tepelnou elektrárnu, vodárnu apod.

Ve srovnání s dalšími ministáty světa je Vatikán dvaapůlkrát menší než Monako, stočtyřicetkrát menší než San Marino, třístapadesátšestkrát menší než Lichtenštejnsko a více než tisíckrát menší než Andorra. Vatikán nemá žádný průmysl nebo zemědělství. Dokonce i vatikánské obchody s náboženskými předměty jsou alokovány spíše na italské půdě.

Pominuli-li bychom všechna výše zmíněná specifika, jedno pominout nelze, a sice to, že vedle funkce státu má Vatikán i funkci administrativního centra římskokatolické církve, jež je v osobě papeže s tímto státem personálně propojena. (Janda 1964: 9) Z tohoto důvodu a v protikladu ke zjevné roli teritoriálního trpaslíka, je Vatikán často označován za duchovní velmoc²⁸. K římskokatolické církvi se hlásí více než jedna miliarda lidí žijící na všech kontinentech, proto také papež svůj vliv v mezinárodních

archeologie, Východního ústavu, Biblického ústavu, Lombardské u Ruské koleje a Kněžský exerciční dům sv. Jana a sv. Pavla. Další vatikánskou nemovitostí, která se nachází mimo Řím, je papežské letní sídlo v Castelgandolfu (komplex má rozlohu asi 0,4 km². (Většina těchto nemovitostí je přímo uvedena ve Smlouvě mezi Svatým stolcem a Itálií, další zdroj: Janda 1964: 4–8)

²⁷ Podobný status jako zmíněné budovy (viz předchozí pozn.) získávají dočasně i všechny ostatní kostely v Itálii, je-li v nich přítomen právoplatně zvolený papež.

²⁸ Na tomto místě nelze nezpomenout na uštěpačnou otázku Stalina „kolik má papež divizí?“, kterou reagoval na Churchillův názor, že by v poválečném uspořádání světa měly být více zohledněny zájmy církvi. Historie již na Stalinovu otázku dala odpověď, stačí si třeba vzpomenout, kde je dnes bývalá „sláva“ Sovětského svazu a kolik lidí zaplnilo Svatopetrské náměstí při pohřbu Jana Pavla II.

vztazích neodvozuje od svého postavení suveréna státu Vatikán, nýbrž od své role nejvyššího (pozemského) církevního představitele²⁹. A Vatikánský stát je papeži pouze nástrojem k lepšímu „výkonu jeho poslání hlavy katolické církve“. (Halas 2004: 15) „Vše, čím Vatikán je a co dělá, je zcela podřízeno tomuto základnímu účelu služby ‚duchovním‘ cílům vyplývajícím z papežovy role náboženského vůdce. Ve zkratce by se tato skutečnost dala vyjádřit takto: Papež nepotřebuje být hlavou státu proto, aby vládl, ale proto, aby nebyl ovládán.“ (Halas 2004: 15-16)

²⁹ „V mezinárodních vztazích papežové trvají na tom, že jejich suverenita je odvozena od tradičního a všeobecného charakteru Církve.“ (Murphy 1974: 543)

2. Politický systém Vatikánu

Podle smlouvy³⁰ mezi Svatým stolcem a Itálií chtěly obě smluvní strany definitivně a neodvolatelně vyřešit „římskou otázku“, která vyvstala po anexi Říma Italským královstvím. Smlouva dává Svatému stolci právo absolutní nezávislosti ve věci jeho (duchovní) mise ve světě. Aby tato nezávislost byla skutečně nepopiratelná, shodují se obě strany, že je k tomu třeba ustavit Městský stát Vatikán. V tomto státu Itálie přiznala Svatému stolci plné vlastnictví, výlučnou a absolutní svrchovanost a suverénní jurisdikci³¹. Ten naproti tomu uznal Italské království pod vládou savojské dynastie a Řím jako italské hlavní město. Smlouva tak byla symbolickou výměnou, podle F. X. Halase: římský biskup se vzdal nároků na největší část svých bývalých práv ve světské oblasti, aby obdržel záruky pro nerušený výkon svých náboženských pravomocí. (Halas 2004: 290)

Náboženství a politika se ve Vatikánu natolik prolínají, že je lze jen stěží – pokud ovšem vůbec – od sebe nějakým způsobem oddělit. Francis X. Murphy ve své práci uvádí, že „žádná jiná náboženská organizace (než římskokatolická církev) v moderním světě nefunguje jednak jako církev a jednak jako politická organizace, jež (si s ostatními státy vzájemně) vyměňuje své diplomatické zástupce a požaduje úplné uznání jako nezávislý člen společenství národů“. (Murphy 1974: 542)

Navíc – jak z předešlého vyplývá – pro Svatý stolec má mnohem větší význam výkon papežova poslání hlavy církve než správa orgánů a úřadů zajišťujících chod Vatikánu jakožto městského státu. „Zatímco celý legislativní, výkonný i soudní ‚aparát‘ vatikánského státu představují necelé tři stovky osob, římská kurie, která je papežovým výkonným i konzultativním orgánem při řízení katolické církve, je velkým

³⁰ Zdroj: *Treaty between the Vatican and Italy*.

³¹ J. L. Kunz ve svém článku o statusu Vatikánu v mezinárodním právu upozorňuje, že suverenita Vatikánu v podstatě nebyla přerušena ani v období let 1870-1929. Dokonce po I. světové válce se Svatým stolcem navázalo diplomatické styky více států než kdy předtím. Svatý stolec i v období, kdy neměl vlastní území, zůstal subjektem obecného mezinárodního práva, nadále uzavíral konkordáty s mnoha zeměmi a právní postavení jeho diplomatů se řídilo ustanoveními Vídeňského protokolu, nikoli pouze italského práva. Kunz protesty proti navázání americko-vatikánských vztahů, jež v USA po existovaly (zejména diskuse o tom, zda mají USA vyslat do Vatikánu svého velvyslance), zdůvodňuje nedostatečnou znalostí a neporozuměním právnímu problému statusu Vatikánu v systému mezinárodního práva. Dále srov. Kunz 1952: 308-314.

souborem úřadů a institucí, v nichž pracuje ke dvěma tisícům osob, k nimž je třeba připojit několik stovek dalších působících v „institucích přidružených ke Svatému stolci.“ (Halas 2004: 308-9) Ačkoli jsou tyto dvě složky od sebe takto formálně rozlišeny, neznamená to, že by „státní“ úředníci sloužili pouze papeži jako hlavě státu a „církvní“ hodnostáři výhradně papeži jako hlavě církve. Na tomto místě je třeba zmínit, že zahraniční diplomatické mise nejsou akreditovány u Městského státu Vatikán, nýbrž přímo u Svatého stolce. A recipročně k tomu vatikánští diplomaté působí jako diplomaté apoštolští, což znamená, že je k cizím vládám nevysílá stát Vatikán, nýbrž papež jako hlava katolické církve. Proto při analýze vatikánské politiky nelze opomenout, jakým způsobem je papežská kurie organizována a řízena.

2.1. Struktura Vatikánu³²

Politický systém Vatikánu by se dal charakterizovat jako teokratická absolutní monarchie v čele s papežem, případně jako absolutistická volební monarchie. Slovo volební zde znamená, že absolutní představitel státu – papež – je volen, nejedná se tedy na rozdíl od v současnosti fungujících absolutistických monarchií o funkci, na níž by někdo měl dědičný nárok (papežové stejně vzhledem k závazku celibátu vyplývajícího z kněžského svěcení – až na několik historických výjimek – nemají pokrevní potomky, jež by se mohli stát jejich následovníky). Volba papeže je však jediným prvkem vatikánského státu, jenž alespoň vzdáleně připomíná demokracii. Stav, kdy nejvyšší politickou i náboženskou funkci ve státě zastává jeden a týž člověk, není z historie zcela neznámý³³, přestože není příliš obvyklý.

Slovo absolutistický zde znamená, že v osobě papeže spočívá veškerá státní moc – všechny vatikánské státní úřady, ať už administrativní orgány městského státu či římská kurie, mají pouze zástupné, papežem delegované pravomoci. Jak uvidíme dále, přestože se vatikánský stát svým charakterem od moderních evropských států zcela odlišuje, lze v jeho úřadech a institucích nalézt jistou analogii s rozličnými

³² Při zpracování této části práce bylo čerpáno zejména z publikací Halas 2004: 308-351, Murphy 1974: 542-559 a Janda 1964: 24-60.

³³ Z nedávné minulosti lze jmenovat ortodoxního arcibiskupa ostrova Kypru Makaria III., jenž byl zároveň prvním prezidentem Kyperské republiky. Z našich dějin je znám případ, kdy se ve 12. stol. přemyslovec Břetislav Jindřich stal nejprve pražským biskupem a později rovněž knížetem české země. (Halas 2004: 25) Dále je možno vzpomenout území spravovaná suverénními církevními rytířskými řády – Řád maltézských rytířů, Řád německých rytířů.

státními funkcemi v těchto zemích. Například státního sekretáře lze s trochou představitosti přirovnat k předsedovi vlády a prefekty kongregací k ministrům.

2.1.1. Papež³⁴

Postavení papeže vychází z tradice římskokatolické církve, právně je definováno v kanonickém právu³⁵. Podle tohoto kodexu získává římský biskup plnou a nejvyšší moc v církvi právoplatnou volbou, se kterou vyslovil souhlas. Pokud nově zvolený papež dosud nebyl vysvěcen na biskupa³⁶, je i přijetí tohoto nejvyššího stupně svěcení podmínkou pro plnomocné zastávání úřadu. Římský biskup má moc nejen nad „svojí“ římskou diecézí, ale i nad všemi partikulárními církvemi, tj. nad celou univerzální církví. Proti rozsudku nebo dekretu římského biskupa není přípustné žádné odvolání ani rekurs. K ruce jsou papeži při výkonu jeho úřadu „nejvyššího Pastýře“, jak zní jeden z papežových oficiálních titulů, biskupové a zvláště kardinálové³⁷ a dále i rozličné instituty, které jeho jménem a jeho autoritou plní jím svěřené úkoly. Sbor biskupů má rovněž nejvyšší plnou moc nad celou církví, ale tomuto sboru římský biskup předsedá a určuje, co a jak se bude ve sboru projednávat, a schvaluje jeho závěry.

Papež se může zřici svého úřadu³⁸, musí to však být jeho svobodné rozhodnutí a musí být řádně ohlášeno. Pakliže je římský biskupský stolec uprázdněn, nemá se

³⁴ Papež užívá i další hodnostní tituly, jejich výčet bývá uváděn např. v papežské ročence *Annuario Pontificio*: římský biskup, zástupce Ježíše Krista, nástupce sv. Petra, nejvyšší velekněz univerzální církve, primas Itálie, arcibiskup a metropolita římské církevní provincie, suverén státu Vatikán a služebník služebníků božích.

³⁵ Viz *Kodex kanonického práva*, Kán. 331-335.

³⁶ Biskupské svěcení je v římskokatolické církvi nejvyšší stupeň ze tří druhů svěcení, může následovat po vysvěcení na jáhna a na kněze. Biskupové jsou považováni za nástupce apoštolů a následují v nepřetržité posloupnosti; mají za úkol učit a řídit, jsou i držiteli soudní pravomoci nad svou diecézí. (Pavlincová, Horyna 2003: 251-2)

³⁷ Kardinálové tvoří zvláštní sbor papežových poradců, jím jmenovaných, nejedná se o druh svěcení, nýbrž o druh funkce – po papeži jsou kardinálové nejvyššími církevními hodnostáři. Dnes kardinálové plní především administrativní funkce – předsedají kuriálními úřadům. Mají mimo jiné právo volit nového papeže (podle ustanovení zvláštního práva), toto právo končí po dovršení 80 let. V době uprázdnění papežského stolce řídí sbor kardinálů církev. (Pavlincová, Horyna 2003: 335-6)

³⁸ Z historie papežství jsou případy rezignace papežů na úřad známy, třebaže jsou pouze ojedinělé a za dobu trvání Městského státu Vatikán takováto situace nenastala.

v církvi nic měnit až do intronizace nového papeže, pouze se mají zachovávat speciální zákony vydané pro tuto příležitost.

Ačkoli má papež ve svých rukou nesmírně velkou moc, není despotou či diktátorem. Ve svých rozhodnutích musí brát ohled na psané zákonodárství (jež sice může měnit, nikoli však libovolně překračovat) a na omezení „tradici papežského úřadu“, jak se ustavila až do dnešního dne, s tisíci nepsaných bodů.

Postup volby papeže a pokyny pro období uvolněného papežského stolce (tzv. Sede Vacante či sedisvakance) je současnosti upravena apoštolskou konstitucí Jana Pavla II. *Universi Dominici Gregis*. V ní stojí, že volební právo mají všichni kardinálové, kteří nedosáhli věku osmdesáti let, přičemž maximální počet těchto volitelů nesmí přesáhnout sto dvacet. Volební sněm, tzv. konkláve³⁹ se musí konat na území Vatikánu ve vyhrazených a pro nepovoláné uzavřených prostorech. Od zahájení volebních příprav až do zvolení nového papeže nemají kardinálové komunikovat s lidmi mimo konkláve, výjimky jsou dovoleny pouze ve výjimečných případech. Konstituce upravuje do mnoha podrobností průběh samotné volby od vydávání přes sčítání hlasů až po slavnostní inauguraci papeže.

Papež má k dispozici kromě všech dalších institucí i Prefekturu papežského domu, jež zajišťuje především chod papežského paláce včetně organizace papežských audiencí a liturgii velkých slavností odehrávajících se ve Vatikánu.

2.1.2. Státní sekretariát

Státní sekretář je nejdůležitější z vatikánských úředníků, je totiž papežovým nejbližším spolupracovníkem. Státní sekretariát má dvě sekce, pro všeobecné záležitosti a pro styky se státy. V otázkách zvláštní důležitosti jedná státní sekretář s ministry zahraničí, v méně důležitých věcech jedná jeho náměstci. Státní

³⁹ „Římskokatolická církev sice není založena na principech demokracie, ale pravidla volby papeže se utvářela na základě tvrdé zkušenosti. Institut konkláve zavedl Řehoř X., aby napříště znemožnil skandální prodlevy, jejichž obětí se sám stal roku 1268. Kardinálové, kteří se tehdy sešli ve Viterbo, se dohadovali celé tři roky. Jejich otálení konšely tak rozhořčilo, že se je pokusili z města vypudit. Ve snaze církevní hodnostáře vyhladovět zamkli dům, v němž sněmovali, a odkryli střechu. Od té doby platilo, že do patnácti dnů po smrti papeže se ve Vatikánském paláci v Římě sejde kardinálské kolegium. (...) Apoštolský komoří pak Jejich Eminence zavřel na příhodném místě, jímž byla obvykle Sixtinská kapele, a nechal je tam *con chiave*, tj. pod zámkem tak dlouho, dokud se neshodli.“ (Davies 2005: 415)

sekretariát je institucí, která rozhoduje, o čem se papež dozví a co bude naopak vyřízeno nižšími instancemi bez nutnosti jeho aktivní účasti.

2.1.3. Kongregace

Kongregace znamená shromáždění kardinálů, vedoucí kongregací se nazývají prefekti. Kongregací je dnes devět: pro nauku víry; pro východní církve; pro bohoslužbu a řád svátostí; pro kauzy svatých; pro biskupy; pro evangelizaci národů; pro klérus; pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života; a pro katolickou výchovu. Pořadí kongregací, jak je uváděno každoročně v papežské ročence, neoficiálně naznačuje i jejich důležitost a postavení v rámci římské kurie. Jejich vliv na politický život ve světě je pouze nepřímý, přesto však není zanedbatelný.

2.1.4. Další orgány Svatého stolce

Papežské rady se podobají kongregacím, jsou ale menší a mají na starost spíše kontakty s jednotlivci a společnostmi, jež nepatří ke katolickým věřícím. Papežských rad je dnes jedenáct⁴⁰.

Tribunály Svatého stolce a jejich instance vycházejí z principu, že papež je svrchovaný soudce a vyhlašovatel práva, což může činit buď sám nebo právě prostřednictvím tribunálů. Nejvýznamnějším je Nejvyšší tribunál apoštolské signatury, který je nejvyšším odvolacím soudem pro celou katolickou církev a dozírá na řádný výkon justice v celé církvi. Dalším z tribunálů je Apoštolská penitenciárie, která rozhoduje o udílení milostí jednotlivcům za vyznané těžké hříchy, jež nemohou odpouštět kněží a nižší soudní instance. Třetím tribunálem je Tribunál římské roty, který se asi nejvíce podobá běžnému soudu a rozhoduje spory církevních fyzických a právnických osob, jež jsou v církvi vyhrazeny papeži.

Officia jsou úřady zajišťující ekonomiku. Patří mezi ně Správa majetku Apoštolského stolce, Prefektura ekonomických záležitostí Svatého stolce a Apoštolská komora (dříve bývala jakýmsi ministerstvem financí, dnes řídí správu majetku a zajišťuje světská práva Svatého stolce v době sedisvakance⁴¹.

⁴⁰ Jsou to papežská rada pro laiky; pro podporu jednoty křesťanů; pro rodinu; spravedlnosti a míru; cor unum (jedno srdce), pastorační péče o lidi mimo domov a na cestách; pro pracovníky zdravotních zařízení (pastorační péče o nemocné); pro legislativní texty; pro mezináboženský dialog; kultury a veřejných sdělovacích prostředků.

⁴¹ Představitel Apoštolské komory se tituluje kardinál komoří svaté římské církve, kromě uvedeného

K dalším institucím Svatého stolce bývá řazena ještě Apoštolská vatikánská knihovna, Tajný vatikánský archiv a švýcarská garda⁴². Zatímco první dvě přitahují pozornost badatelů z celého světa, švýcarská garda ve svých renesančních stejnokrojích je velmi populární u turistů, má však i funkci ostrahy veřejnosti nepřístupných vatikánských objektů.

2.1.5. Správa Městského státu Vatikán

Vatikánská správa je oddělena všem orgánům Svatého stolce. Byť se tyto nacházejí na vatikánském státním území, nejsou vatikánským úřadům nadřizeny, ty podléhají výhradně papeži.

Ačkoliv Vatikán nemá žádnou ústavu, řídí se přesně stanoveným zákonodárstvím z roku 2000, vydaným papežem Janem Pavlem II. Tento tzv. základní zákon „nemění nic na papežově postavení, ale přesněji rozlišuje mezi legislativní, výkonnou a soudní mocí, a tím Vatikán aspoň poněkud přibližuje formám, jež jsou běžné v moderních státních útvarech“. (Halas 2004: 338) Moc zákonodárná, výkonná a soudní zde nicméně není oddělena, neboť suverénem ve všech těchto oblastech je papež.

Legislativu zajišťuje Papežská komise pro Městský stát Vatikán, jež je složena z několika kuriálních kardinálů sídlících ve Vatikánu. Jejím poradním sborem jsou tzv. státní radové, což jsou osoby většinou laického stavu. Předseda legislativní komise stojí i v čele exekutivního orgánu, jenž má název Governatorato. Sídlo governoratu je nedaleko Svatopetrské baziliky a připomíná spíše vatikánskou radnici. Kardinál-předseda governoratu je oficiálním představitelem Vatikánu při jednáních s cizími státy, což je v tomto případě ale omezeno téměř výlučně na projednávání ekonomických otázek s Itálií. V ostatních případech jedná nejčastěji státní sekretariát. Pod patronací governoratu spadá i vatikánský cestovní ruch (který tvoří podstatnou část vatikánských příjmů), včetně například Numismatického a filatelistického úřadu, Generálního ředitelství památek, muzeí a papežských galerií či Generálního ředitelství technických služeb.

činnosti ještě může (ale nemusí) být pověřen řízením správy Svatého stolce v době papežovy nepřítomnosti a mimo jiné je i osobou, která starobylým způsobem ohlašuje papežovo úmrtí.

⁴² Švýcarská garda je papežovou osobní gardou, není tedy součástí orgánů Městského státu Vatikán. Podmínkou ke vstupu do gardy je švýcarské občanství a katolická konfese. Faktickou bezpečnost papeže dnes nicméně zajišťují „nenápadní muži v civilním oděvu“.

2.2. *Vatikánská diplomacie*

Samotný název této podkapitoly je poněkud zavádějící. Jak již totiž bylo zmíněno na začátku druhé kapitoly, diplomaté cizích států nejsou akreditováni u Městského státu Vatikán, ale u Svatého stolce, a rovněž naopak vatikánští diplomaté nejsou vysíláni do světa jako velvyslanci Vatikánu, nýbrž jako velvyslanci papeže. Ačkoli je tedy zavedeno označení „vatikánská“, bylo by správnější užít přídomku „papežská“, neboť Městský stát Vatikán (s výjimkou vztahů s Itálií) žádné diplomatické aktivity nevyvíjí. Jedná se o diplomacii vyvíjenou Svatým stolcem.⁴³

Velvyslanci Svatého stolce se nazývají apoštolští nunciové či apoštolští delegáti a jsou tvořeni výhradně katolickými kněžími. Vatikánské občanství získávají až v souvislosti s výkonem své funkce. Apoštolský velvyslanec má „úlohu obhajovat ve světě poslání církve a Svatého stolce a usilovat jako papežův posel a zástupce o obecné dobro země, která jej přijímá, stejně jako o svrchované dobro míru a mezinárodní spolupráce“. (Halas 2004: 356-7) Velvyslanci papeže tedy nejsou pouhými velvyslanci jedné země v zemi druhé, jsou i velvyslanci papeže k místní církvi v té které zemi.

Počet velvyslanců papeže ve světě podstatně převyšuje počet velvyslanců cizích zemí u Svatého stolce, neboť papež vysílá své zástupce k mnoha subjektům mezinárodního práva⁴⁴. Velké množství států uznává apoštolské nuncie jako doyenů u nich akreditovaného diplomatického sboru, což znamená čestné označení za „staršího“ či „mluvčího“, například při slavnostním shromáždění všech velvyslanců v dané zemi.

Účelem „vatikánské“ diplomacie je možnost projednávat s ostatními státy status katolické církve na jejich území a dohlížet, aby byly tyto dohody plněny. To, že hlava římskokatolické církve zároveň mezinárodním společenstvím uznávána za hlavu státu, napomáhá, aby tato jednání probíhala na úrovni rovný s rovným. Snadnější

⁴³ Protože je ale pojem „vatikánská diplomacie“ obecně zavedený, používáme jej ve významu „papežská diplomacie“ i v této práci.

⁴⁴ V současné době udržuje Svatý stolec diplomatické styky se 174 státy světa, kromě toho je u něj mimořádnou diplomatickou misí zastoupena Evropská unie a Suverénní řád maltézkých rytířů; zvláštní statut má navíc velvyslanec Ruska a zástupce Palestinců. Žádné oficiální styky naopak nemá s 19 státy, mezi něž patří některé státy Arabského poloostrova (např. Saúdská Arábie) a země s komunistickými totalitními režimy ve východní Asii (např. Čína, Vietnam, Severní Korea) aj. (Zdroj: Jirsa 2004)

práci mají nunciové a delegáti samozřejmě v zemích s výraznou katolickou tradicí, neboť zde jsou jejich snahy podporovány i místním obyvatelstvem, které je schopno vyvinout tlak na své politické zástupce.

Svatý stolec zastává dlouhodobě v mezinárodních vztazích pozici neutrality. Podle svých prohlášení se snaží být přísně nestranný ve válečných konfliktech a snaží se stát mimo a nad hmotnými zájmy soupeřících stran. (Zdroj: *Declaration of Continued Neutrality of the Holy See*) Vatikán proto z těchto důvodů není členem žádné mezinárodní organizace, pokud se však při některé snaží angažovat, činí tak prostřednictvím pozorovatelů Svatého stolce, nikoliv prostřednictvím velvyslanců.

2.3. Postoj Svatého stolce k evropské integraci

Vatikánská diplomacie je známa svojí opatrností, převládá u ní spíše hlásání etických zásad nad prosazováním konkrétních cílů. (Halas 1999) Papežové myšlenku evropského sjednocení podporovali od počátků reálných integračních snah, jež vzešly po druhé světové válce. Sami se ale v ekonomických a politických strukturách nijak aktivně účastnit nechtěli.

V roce 1948 napsal papež Pius XII., že „celá řada důvodů vybízí evropské národy k tomu, aby se sjednotili ve federaci“⁴⁵. Přitom ovšem Svatý stolec nezapomínal politikům při různých příležitostech připomínat, že stojí na křesťanských hodnotách, že „křesťanství, které bylo kvasem Evropy, je i dnes tím nejcennějším poselstvím hodnot, jejichž dědicem Evropa je“⁴⁶.

Papež Jan XXIII., v době jehož pontifikátu byla v Evropě postavena Berlínská zeď, se přímo k evropské integraci nevyjadřoval, své myšlenky nechtěl omezovat jen na Evropu, snažil se zřejmě vystupovat víc celosvětově. Papež Pavel VI. byl přesvědčen a psal o tom i v encyklice *Populorum Progressio*, „že spojení Evropy je nejefektivnějším způsobem, jak zaručit mír a rozvoj“⁴⁷.

Jan Pavel II., který zažil pád komunistických totalitarismů ve střední Evropě, viděl v pádu Berlínské zdi příležitost, jak opět sjednotit starý kontinent politicky a především duchovně. Nebezpečí, které by této vizi mohlo zabránit, viděl v materialismu a odkřesťanštění Evropy. Ve svém projevu k diplomatickému sboru v roce 1999 například podpořil společnou evropskou měnu, zároveň však vyjádřil i

⁴⁵ Zdroj citace: Postoj papežů k EU – od Pia XII. po Benedikta XVI. on-line zdroj.

⁴⁶ Viz pozn. 45.

⁴⁷ Viz pozn. 45.

svůj názor na to, z čeho musí ekonomická a politická integrace vycházet: „Přechod k jednotné měně a rozšíření směrem na východ dají bezpochyby, jak je naším vroucím přáním, Evropě možnost, aby se čím dál více stávala společenstvím osudu, skutečným Evropským společenstvím. Nutným předpokladem zde samozřejmě je to, aby národy, které toto společenství budou vytvářet, dokázaly uvést v soulad svou historii s projektem, jenž bude tentýž pro všechny z nich, aby všem bylo umožněno pokládat se za rovnoprávné partnery, kteří budou bdít výhradně nad společným dobrem. Velké duchovní rodiny, jejichž přínos pro civilizaci tohoto světadílu byl tak význačný, mám tu na mysli pochopitelně křesťanství, přitom sehrají úlohu, která mi připadá čím dál tím více rozhodující.“ (Halas 1999) Nepřítomnost zmínky o křesťanském původu evropské civilizace okomentoval slovy, že „kořeny, ze kterých jsme vyrostli, není možné vytrhávat“⁴⁸.

Současný papež Benedikt XVI. pokračuje v linii svých předchůdců a své politické komentáře rovněž směřuje k podpoře křesťanských hodnot a jejich renesanci při evropském sjednocovacím procesu. V projevu během jedné audience v roce 2006 řekl: „Doceněním svých křesťanských kořenů, bude Evropa schopna nabídnout bezpečnou orientaci v rozhodování svých občanů a národů, posílí jejich vědomí příslušnosti ke společné civilizaci a nasytí všeobecnou snahu vyřešit aktuální problémy pro dobro budoucnosti.“⁴⁹

Vidíme tedy, že Svatý stolec evropský integrační proces bedlivě sleduje a podporuje ideje jeho zakladatelů, připomíná obecné principy, na jejichž základě by se měl řídit, avšak sám se v tomto procesu nikterak neangažuje. Trváním na těchto principech se tak ale leckdy může ocitnout mezi kritiky současného stavu evropské politiky.

⁴⁸ Viz pozn. 45.

⁴⁹ Viz pozn. 45.

3. Vatikán v komparaci s Lucemburskem a Maltou

3.1. Profil Lucemburska⁵⁰

Lucemburské velkovévodství, jak zní jeho oficiální název, je „největším státem mezi malými zeměmi Evropy“. (Kořínek 2003: 6) Lucembursko je situováno na západě Evropy, kde je vklíněno mezi Francií, Belgií a Německem. Jeho rozloha činí 2 586 km², takže je územně bezmála šesttisíckrát větší než Vatikán. Největší vzdálenost od severu k jihu činí 82 km, od západu k východu pak 57 km; žádné město v zemi není vzdáleno od vnějších hranic více než třicet kilometrů.

Hlavním městem je Lucemburk se 120 000 obyvateli. Celkem v zemi žije asi 443 000 obyvatel, z čehož Lucemburčané tvoří pouhých asi 65 %, zbytek jsou cizinci. Velký počet obyvatel, kteří nejsou lucemburskými státními občany, je dán mimo jiné výhodnou polohou země, z níž je možno denně dojíždět za prací do několika sousedních států, a přítomností velkých úřadů několika mezinárodních institucí⁵¹ a mnoha obchodních společností, jež zde mají z daňových důvodů⁵² své sídlo. Lucembursko je jedním z nejbohatších států světa.

Lucembursko má bohatou historii, z níž pro české země nejpodstatnější je její středověké období, kdy byly oba státní celky spravovány lucemburským panovnickým rodem. Český král a římskoněmecký císař Karel IV. rovněž osobně povýšil roku 1354 Lucembursko, do té doby hrabství, na velkovévodství. V 15. století se však země dostala pod cizí nadvládu, z níž se dokázala vymanit a získat úplnou samostatnost až v roce 1890, kdy začala vládnout současná nasavsko-walramská dynastie. (Pečnikov 1989: 15-21)

Oficiálními jazyky jsou lucemburština⁵³, francouzština a němčina, což je

⁵⁰ Fakta uváděná v této a následujících podkapitolách pocházejí většinou ze zdrojů: Kořínek 2003, Pečnikov 1989 a *CIA – The World Factbook* (on-line zdroj).

⁵¹ Z institucí EU jsou to např. Evropský soudní dvůr, generální sekretariát Evropského parlamentu, Evropská investiční banka, Evropský statistický úřad (Eurostat) aj.

⁵² „Lucembursko si jako základnu vybralo okolo 200 mezinárodních bankovních ústavů a obrovské množství investičních fondů, díky nimž se stala Lucemburská akciová burza centrálním trhem eurobondů.“ (Petrovič 1998: 151)

⁵³ Lucemburština je považována spíše za místní dialekt, kterým se hovoří hlavně doma, ale v poslední době se objevuje i v médiích. Úředním jazykem je až od r. 1982. Vznikla z pofrancouzštěného dialektu moselské němčiny.

důsledkem polohy státu, jenž je pomyslným průsečíkem dvou hlavních kontinentálních mocností. Měnovou jednotkou země je euro (EUR). Drtivá většina obyvatelstva (87 %) se hlásí k římskokatolickému náboženství.

Lucembursko je zakládajícím členem OSN, NATO i Evropské unie. Již roku 1948 se podílelo na vytvoření jednoho z prvních integračních projektů v Evropě – celní a později hospodářské unie s Belgií a Nizozemskem zvané Benelux.

3.2. Profil Malty

Maltská republika se rozkládá na pěti malých ostrovech⁵⁴ uprostřed Středoziemního moře, asi 90 km jižně od Sicílie a 290 km na východ od Tunisu. Ostrovy zabírají dohromady 316 km², ale rozloha největšího z nich – Malty – je celých 246 km² a žije na něm také 80 % všech obyvatel. Rozlohou je Maltská republika sedmsetosmnáctkrát větší než Vatikán.

Metropolí země je Valletta s 9 000 obyvateli. Valletta není největším městem, ve velikosti ji předčí jedenáct jiných maltských měst. Celkový počet obyvatel Maltské republiky dosahuje téměř čtyř set tisíc.

Kvůli strategické poloze ostrova Malty a celého souostroví jsou jeho dějiny poněkud trpké, neboť platilo pravidlo: kdo chtěl ovládat Středomoří, musel ovládat Maltu. Féničané, Římané, Arabové, Normané, Aragonci, Johanité, Francouzi, Britové – to je stručný výčet držitelů Malty a přilehlých ostrůvků. Do historie země se asi ze všech vládců nejvíce zapsal Rytířský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a Malty, jinak řečeni maltézští rytíři či johanité⁵⁵. Tento řád začal na Maltě působit v roce 1530, roku 1798 přenechal bez boje nadvládu nad Maltou

⁵⁴ Jsou to ostrovy Malta, Gozo, Comino, Cominotto a Filfa, trvale obydleny jsou však jen první tři, Cominotto a Filfa jsou spíše skalními útesy.

⁵⁵ Suverénní vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a Malty je nejstarším rytířským řádem celého křesťanstva. Jeho počátky sahají do první poloviny 11. století, kdy snad v roce 1048 vzniklo v Jeruzalémě špitální bratrstvo pečující o nemocné křesťany. Zakladatel bl. fra Gerard shromáždil k dílu milosrdenství značné množství šlechticů, kteří svůj majetek předávali nově vznikajícímu řádu. Péče o nemocné, trpící a opuštěné byla postupně doplňována povinnostmi ozbrojené ochrany špitálů a poutníků na cestě do Svaté země. Během krátké doby řád vybudoval vlastní hrady, vytvořil početné jezdecké oddíly a ve spolupráci s ostatními křesťanskými rytířskými řády zřídil první a tehdy jedinou západní stálou armádu. (Hrudníková 1997: 15) Po pádu Akkonu se příslušníci řádu stáhli na Kypr, poté přesídlili na Rhodos (1309-1522) a ještě později na Maltu (1530-1801). (Davies 2005: 375)

Napoleonovi a teprve roku 1834 definitivně přesunul své sídlo do Říma, odkud působí dodnes a věnuje se především charitativní činnosti. Maltézští rytíři se účastnili mnoha námořních bitev⁵⁶ s Osmanskou říší, jejichž výsledky měly celoevropský dopad. Po krátkém napoleonském intermezzu vystřídali Francouze v roce 1800 Britové, jejichž snahou bylo zemi poangličtit. Již od 19. století však Malťané získávali postupně od Británie prvky autonomie. Nezávislost Malta získala až roku 1964.

Oficiálními jazyky jsou maltština a angličtina. Měnovou jednotkou země je maltská lira (MTL), v budoucnu bude ale nahrazena eurem. Ještě vyšší procento obyvatel než v Lucembursku (98 %) se na Maltě hlásí k římskokatolickému náboženství.

Malta je členem Commonwealthu, OSN a Evropské unie⁵⁷. Cesta Malty do EU nebyla snadná z důvodu vyrovnaného počtu zastánců a odpůrců členství. Na rozdíl od Lucemburska není Malta členem NATO, patří mezi vojensky neutrální státy.

3.3. Forma státního zřízení

Jak Lucembursko, tak Malta jsou moderními demokratickými zeměmi, byť lucemburský politický systém vychází ze staré monarchistické podoby. Lucembursko je navíc jediným současným státem na světě, kde má monarchie podobu velkovévodství. V obou zemích jsou moc výkonná, zákonodárná a soudní odděleny.

Lucembursko je dědičnou konstituční monarchií, Malta demokratickou republikou. Je patrné, že v tomto ohledu se Vatikán svým zřízením od obou zemí značně odlišuje. S Lucemburskem je zde podobnost ve starobylé monarchii, avšak ve Vatikánu není monarchie dědičná, nýbrž volební. Taktéž je Vatikán monarchií absolutistickou, Lucembursko monarchií konstituční. Malta jakožto republika je zcela odlišným typem státu.

Základním zákonem je v obou zemích ústava, jež má psanou podobu. Vatikán žádnou ústavu nemá. Celý vatikánský systém funguje na základě nepsané staleté tradice, doplněné zákony a nařízeními vydávanými papežem.

⁵⁶ Např. r. 1565 se Malta pod vedením rytířů dokázala ubránit obrovské osmanské přesile. Roku 1571 se rytíři z Malty účastnili bitvy u Lepanta, která znamenala konečnou porážku tehdejších osmanských výbojů do západního Středomoří.

⁵⁷ Členem Commonwealthu je Malta od r. 1964, OSN rovněž od r. 1964 a EU od r. 2004.

3.4. **Moc zákonodárná**

Lucembursko i Malta jsou parlamentními demokraciemi⁵⁸. Lucemburský parlament je jednokomorový, tvoří jej 60 poslanců, kteří jsou voleni na pět let. Volební právo v Lucembursku mají všichni obyvatelé starší 18 let a účast ve volbách je povinná.

Na Maltě je parlament rovněž jednokomorový a skládá se z 65 poslanců, kteří jsou voleni v přímých a všeobecných volbách na základě systému proporcionálního zastoupení. Funkční období parlamentu je stejně jako v Lucembursku pětileté. Volební právo mají na Maltě všichni občané starší 18 let jako v Lucembursku s tím rozdílem, že volby nejsou pro nositele tohoto práva povinné.

Stranický systém Lucemburska lze označit jako multipartismus⁵⁹. Hlavními politickými stranami jsou Křesťanskosociální lidová strana (CSV) a Lucemburská socialistická dělnická strana (LSAP). Tyto dvě strany spolu často vytvářejí vládní koalice. K dalším politickým stranám patří Demokratická strana, Zelení a Akční výbor pro demokracii a sociální spravedlnost. Lucembursko lze přiřadit spíše ke konsenzuálnímu typu demokracie, přestože nesplňuje zdaleka všechny prvky tohoto modelu (není zde například bikameralismus).

Stranický systém Malty je typickým příkladem bipartismu⁶⁰. V zemi jsou pouze dvě hlavní politické strany, a sice Národní strana a Maltská labouristická strana. Volební výsledky obou stran bývají pravidelně velmi těsné. Malta na rozdíl od Lucemburska splňuje spíše kritéria westminsterské demokracie (přestože má Malta psanou ústavu a volby zde probíhají na základě poměrného volebního systému).

V obou zemích je parlament klíčovým orgánem politického systému, neboť schvaluje vládu a vláda je parlamentu odpovědná. Parlament navrhuje⁶¹, projednává a schvaluje legislativu. Maltský parlament má navíc pravomoc volby prezidenta (viz podkapitola 3.5.1.). V Lucembursku se na přípravě zákonů podílí ještě nepříliš

⁵⁸ Parlamentní demokracie znamená, že dochází ke vzájemné integraci legislativní a exekutivní moci, neboť vláda vychází z parlamentu.

⁵⁹ Za multipartismus označujeme ty stranické systémy, v nichž existuje více politických stran (více než dvě), z nichž ale žádná není schopna vytvořit vládu samostatně.

⁶⁰ Bipartismus je systém, v němž existují pouze dvě hlavní politické strany, a tyto se střídají u moci podle výsledků voleb. K sestavení vlády zpravidla nepotřebují hlasy malých politických stran, jsou-li ovšem v parlamentu vůbec nějak zastoupeny.

⁶¹ Navrhovat zákony může i vláda a také tak činí, dokonce v mnohem větší míře než poslanci.

typický orgán – státní rada. Rada má 21 členů, kteří jsou na doživotí jmenováni velkovévodou, a kromě přípravy zákonů má i funkci správně-soudní a poradní směrem k parlamentu. Hlava státu s legislativou vyjadřuje svůj souhlas podpisem, lucemburský velkovévoda má právo parlamentem přijaté zákony vetovat. Teprve po podepsání je nový zákon vytištěn ve sbírce zákonů a začne platit.

Vatikán žádný kolektivní zákonodárný orgán nemá, natož pak takovýto orgán vzešlý z demokratických všeobecných voleb; jediným a výsostným tamním zákonodárcem je papež. Alespoň vzdálená podobnost by se dala najít v poradní funkci lucemburské státní rady. Papež může při svých rozhodnutích o ustanovení nové legislativy vyslechnout poradní hlas biskupského synodu, kongregací římské kurie a v případě záležitostí týkajících se správy městského státu pak názor Papežské komise pro Městský stát Vatikán. Ovšemže papež nemusí tyto poradní hlasy vyžadovat, ani není povinen se jimi řídit.

3.5. Moc výkonná

3.5.1. Hlava státu

V čele Lucemburska stojí velkovévoda. Ačkoli se jedná o monarchii, její velkovévoda zde není absolutním suverénem⁶², je omezen psanou ústavou a o výkonnou moc se dělí s kabinetem ministrů, jenž je řízen předsedou vlády. Nejvyšším představitelem Malty je prezident⁶³. Jeho pravomoci jsou nevelké, neboť i na Maltě má podstatnější část výkonné moci ve svých rukou vláda. Hlavní úlohou maltského prezidenta je především reprezentovat zemi navenek.

Vrchní představitelé obou zemí – lucemburský velkovévoda i maltský prezident – mají v pravomoci jmenování předsedy vlády i ostatních vládních ministrů. Tato pravomoc je však spíše jen formálním privilegiem, neboť vláda nemůže fungovat, aniž by ji schválil parlament. Post předsedy vlády je z hlediska dělby moci důležitější, neboť kabinet určuje hlavní politickou linii země (viz kapitola 3.5.2.).

⁶² „Velkovévoda svolává parlament, jmenuje členy Nejvyššího soudu, státní rady a vlády. Velkovévoda také potvrzuje zákony a ustanovení přijatá parlamentem, je vrchním velitelem lucemburské armády, potvrzuje diplomatické nóty, uděluje řády a vyznamenání. Formálně má tedy veškerou výkonnou moc, ale ve skutečnosti je plně závislý na radě ministrů.“ (Pečnikov 1989: 20)

⁶³ Malta je jakožto bývalá britská kolonie dodnes členem Britského společenství národů (tzv. Commonwealthu), tudíž oficiální hlavou státu je britská královna. Jedná se ale pouze o formální titul, neboť z tohoto královnina postavení nevyplývají ve vztahu k Maltě žádné pravomoci.

Postavení papeže jakožto hlavy státu je s oběma zeměmi nesrovnatelné. V Lucembursku i na Maltě je hlava státu spíše formálním (třebaže zastřešujícím) prvkem výkonné moci, zatímco papež ve svých rukou drží moc absolutní. Lucemburský velkovévoda a (ještě více) maltský prezident jsou nepřiliš mocnými reprezentanty svých zemí, zatímco papež – vedle této úlohy reprezentanta – je i hlavním vykonavatelem veškeré vatikánské exekutivy. Zajímavostí je, že ačkoli by se Vatikán měl v mnoha bodech podobat spíše Lucembursku než Maltě (kvůli monarchistickému státnímu zřízení), trůn lucemburského velkovévody je dědičný, zatímco papež i maltský prezident jsou voleni omezeným okruhem lidí (konkláve kardinálů, resp. maltský parlament).

3.5.2. Vláda

Lucemburská vláda sestává z ministerského předsedy a dalších dvanácti ministrů. Předseda vlády je vybírán velkovévodou, obvykle je jím předseda největší strany zastoupené v parlamentu. Velkovévoda celou vládu formálně jmenuje do funkce, vláda je však odpovědná parlamentu, proto velkovévoda nejmenuje premiérem nikoho, kdo by v parlamentu neměl předjednanou důvěru vládě.⁶⁴

Maltská vláda se skládá z premiéra a ostatních ministrů. Premiér je jmenován prezidentem s ohledem na výsledky parlamentních voleb, tak aby byl schopen získat pro svoji vládu důvěru sněmovny. Poté jmenuje prezident na základě premiérových návrhů jednotlivé kabinetní ministry. V případě, že sněmovna přijme většinou hlasů usnesení, jež nebude mít podporu ve vládě, může prezident premiéra i odvolat. Na rozdíl od úřadu prezidenta má funkce premiéra poměrně silné postavení.

Vláda je v Lucembursku i na Maltě klíčovým prvkem exekutivní moci. Ačkoliv je výkonná moc rozložena mezi hlavu státu a kabinet, je to především vláda, která vykonává politická rozhodnutí a nese za ně před parlamentem odpovědnost. Vláda ve Vatikánu, pokud mezi úřady Svatého stolce nalezneme jednu či více institucí⁶⁵,

⁶⁴ V případě, že vláda padne, platí obvykle v zemích Beneluxu následující postup: monarcha se rozhoduje, zda přijme premiérovu rezignaci (otálením s rezignací zvětšuje vyjednávací prostor pro vytvoření nové vlády). V dalším kroku jmenuje vyjednavče, který má zjistit, jaké jsou možnosti vytvoření vládní koalice. Po nalezení shody je již jmenován ten, kdo tuto koalici de facto vytvoří.

⁶⁵ Vládu v moderním slova smyslu, jak ji známe ze současných evropských zemí, by totiž ve Vatikánu mohlo představovat hned několik institucí: buď samotný státní sekretariát (který by ale spíše vyhovoval připodobnění k ministerstvu zahraničí), nebo všechny kongregace jako celek, případně ještě Papežská komise pro Městský stát Vatikán, brali-li bychom v potaz jen správu městského státu

jež by alespoň přibližně odpovídala tomuto pojmu, je odvislá od výsledku jediné volby, a sice volby papeže. Poté už veškerá jmenování do funkcí i odvolávání z nich závisí na papežově uvážení a rozhodnutí.

3.5.3. Zahraniční politika a evropská integrace

Zahraniční politiku jak Lucemburska, tak Malty definuje vládní kabinet, který za ni taktéž nese odpovědnost. Vrchní představitelé obou států se zúčastňují pouze jednání na nejvyšší úrovni, na nichž svoji zemi reprezentují a svým podpisem případně stvrzují politické dohody, jež vláda předem připravila a dojednala.

Lucembursko se hodně angažuje v mezinárodních organizacích, je zakládajícím členem Evropského společenství i Severoatlantické smlouvy. Rozhodně tedy nevystupuje v roli neutrálního státu. Malta se po dlouhých letech politických neshod mezi dvěma hlavními politickými stranami nakonec v roce 2004 stala členem Evropské unie, z vojenského hlediska se ovšem jedná o neutrální stát.

V porovnání s Vatikánem sledují obě země v zahraniční i evropské politice jiné cíle. Zatímco lucemburští i maltští politici se snaží na mezinárodní úrovni především prosazovat zájmy svých států, vatikánští diplomaté neprosazují zájmy Městského státu Vatikán, ale římskokatolické církve a jejích věřících.

3.6. *Moc soudní*⁶⁶

V Lucembursku lze soudy rozdělit podle výše hodnoty projednávaného sporu. Smírčí soudy rozhodují případy do deseti tisíc EUR, obvodní soudy pak nad deset tisíc EUR. Na vrcholu hierarchie lucemburského právního řádu se nachází Nejvyšší soudní dvůr. Ve věcech sociálního zabezpečení rozhoduje Rozhodčí rada a nejvyšší rada pro sociální pojištění. Ústavní soudní dvůr stojí mimo uvedenou strukturu a rozhoduje o souladu zákonů s ústavou. Vedlejší linie soudů zahrnuje soudy správního řádu, které rozhodují ve dvou stupních o stížnostech proti správním rozhodnutím, porušením zákona, zneužití moci apod.

I Malta má poměrně složitou soudní strukturu. Místní tribunály jednají o menších právních přestupcích. Malý pohledávkový soud projednává dluhy do výše 1 500 lir, Smírčí soud řeší otázky z občanského i trestního práva. Soudní hierarchie dále

bez funkcí prolínajících se i se spravováním katolické církve.

⁶⁶ Podkapitola o soudnictví v Lucembursku a na Maltě byla zpracována na základě údajů zveřejněných na internetových stránkách *Evropská komise – Evropská soudní síť – Organizace soudnictví* (on-line zdroj).

pokračuje Občanským soudem, Trestním soudem, dvěma typy Odvolacích soudů (zvláště pro občanské a trestní případy). Zvláštní Soud pro mladistvé rozhoduje o případech, jejichž pachatelé byli mladší 16 let. Spory, jež územně spadají do oblasti ostrova Gozo se projednávají u Soudu Gozo. Na vrcholu stojí Ústavní soud, který kromě sporů ohledně ústavnosti přijatých zákonů rozhoduje i ve věcech porušování lidských práv.

Na první pohled mají vatikánské soudy oproti výše naznačeným soudním systémům Lucemburska a Malty mnohem jednodušší strukturu. Nejvyšší tribunál apoštolské signatury by snad mohl připomínat ústavní či nejvyšší soud v komparovaných zemích, neboť jeho úkolem je dohlížet na dodržování legislativy v celé církvi, tj. zda nejsou rozhodnutí a místní zákonné úpravy v rozporu s Kodexem kanonického práva, případně s jinými nadřazenými právními úpravami. Apoštolská penitenciárie nemá v jiných státech obdobu, neboť rozhoduje v duchovních věcech. Je to soud jiného typu a ačkoliv patří do soustavy vatikánských tribunálů, naplní své práce jako by se od zbývajících alespoň zdánlivě vyděloval, podobně v Lucembursku a na Maltě stojí poněkud stranou například soudní rady nebo soudy pro určitá vymezená území či soudy mladistvé. Tribunál římské roty naopak avizuje některý typ nižšího soudu, jak jsme tyto nižší instance mohli vidět výše při popisu lucemburské a maltské soudní struktury.

Závěr

Cílem této práce bylo porovnat politický systém Městského státu Vatikán s politickými systémy vybraných evropských zemí, konkrétně Lucemburského velkovévodství a Maltské republiky. Výchozí ideou přitom byla komparace zcela unikátního typu státu, jakým Vatikán bezpochyby je, s moderními evropskými státy. Ačkoliv se snad tento úkol – vzhledem k nesmírné odlišnosti Vatikánu na jedné a komparovaných států na druhé straně – mohl zdát obtížný či nemožný, předcházející stránky prokazují, že i komparace takto vzájemně vzdálených politických systémů je možná.

První hypotézou této práce byla teze, že Vatikán jako zcela unikátní typ státu plní funkce odlišné od funkcí ostatních evropských zemí. Tato teze byla v práci potvrzena. Vatikán jakožto pozůstatek, resp. nástupce středověkého Papežského státu, dnes není „státem v moderním slova smyslu“. Jeho suverenita je sice široce respektována, Vatikán udržuje na mezinárodní úrovni četné diplomatické styky, jedná s ostatními státy jako rovný s rovným, přesto se od nich odlišuje jak na první pohled, tak i při zevrubnějším zkoumání.

Státní území Vatikánu je sice přesně vymezené, je ale tak malé, že ročenka americké CIA přirovnává pro představu jeho velikost k části nákupního střediska „The Mall“ ve Washingtonu, DC. Vatikán má zanedbatelný počet obyvatel, navíc velká většina z tohoto nepatrného množství je držitelem vatikánského občanství pouze dočasně, po dobu svého výkonu některé církevní funkce. Část obyvatel však ve Vatikánu trvale bydlí. Vatikán má svoji vládu, tato je nicméně zcela netypická ve srovnání s ostatními (nejen) evropskými vládami. Nejenže ve Vatikánu neexistuje oddělení jednotlivých složek státní moci – moci zákonodárné, výkonné a soudní, jako je tomu u moderních států, ale veškerá státní moc je soustředěna v rukou papeže. Skrze jeho osobu rovněž dochází k prolínání funkcí Svatého stolce, tj. administrativního centra římskokatolické církve, a Městského státu Vatikán.

Zatímco v sekulárních státech probíhá spolupráce vlády (jako hlavního aktéra politického procesu) s církvemi (jako s významnými, ale ne jedinými zájmovými skupinami), ve Vatikánu je mnohem větší zřetel brán na církev než na stát jako takový. Pro papeže není stát cílem, nýbrž nástrojem pro uplatňování jeho

náboženské role ve světě. Pro představitele ostatních států většinou žádná idea, která by nad jejich státem stála, není.

Druhou hypotézou byla úvaha, že i když Vatikán sleduje v zahraniční, evropské i vnitřní politice odlišné cíle než země zastoupené v Evropské unii, využívá k plnění těchto cílů obdobných politických nástrojů jako jiné evropské země. Tato hypotéza se rovněž potvrdila, ačkoliv při jejím ověřování vyvstaly nové výzkumné otázky. Vatikán jistě využívá obdobných nástrojů jako jiné státy. Má svoji strukturu politického systému, svého hlavního představitele a jím pověřené zástupce, zavedená pravidla každodenní politiky, své velvyslance po celém světě apod.

Faktem tedy je, že nástroje Vatikánu jsou obdobné nástrojům, jichž užívají i jiné státy. Otázkou ovšem zůstává, zda konkrétně „vatikánský model“ nemá více shodných prvků s jiným typem organizace, než jakou je stát. Pokud bychom chtěli prozkoumat, k jaké existující formě institucionálního uspořádání má politický systém Vatikánu a jeho „státně-církevní“ správa nejbližší, museli bychom zřejmě provést komparativní analýzu, jež by Vatikán kromě modelového státního útvaru srovnávala s vybranou mezinárodní organizací, případně ještě s některou komerční institucí. Takováto studie by ovšem vyžadovala mnohem větší prostor, než jaký poskytuje omezený rozsah této práce.

Použité zdroje⁶⁷

Primární zdroje:

(1944): Declaration of Continued Neutrality of the Holy See. In: *The American Journal of International Law*. Vol. 38, No. 3, p. 201.

Government of Malta. on-line text (<http://www.gov.mt/index.asp?l=2>).

(1995): *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon.

(1994): *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon.

Sovereign Order of Malta. on-line text (<http://www.orderofmalta.org/>).

(1929): Treaty between the Vatican and Italy. In: *The American Journal of International Law*, Vol. 23, No. 3, pp. 187-195.

Jan Pavel II. (1996): *Universi Dominici Gregis*. on-line text (<http://www.christnet.cz/magazin/clanek.asp?clanek=2294>).

Sekundární zdroje:

CIA – The World Factbook. on-line text (<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>).

Davies, Norman (2005): *Evropa. Dějiny jednoho kontinentu*. Praha: Academia a Prostor.

(1993): *Encyklopedie osobností Evropy*. Praha: Nakladatelský dům OP.

Evropská komise – Evropská soudní síť – Organizace soudnictví. on-line text (http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_gen_cs.htm).

Gelmi, Josef (1994): *Papežové*. Praha: Mladá fronta.

Gregořicová, Irena (2003): *Politický systém Malty*. on-line text (<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=659>).

Halas, František X. (2004): *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

⁶⁷ Platnost elektronických zdrojů ověřena ke dni 30. 4. 2007.

- Halas, František X. (1999): Vatikán a integrace Evropy. In: *Teologické texty*, číslo 1999/5. on-line text
(<http://www.teologicketexty.cz/index.php?s=clanek&kod=20050408140712&nadpis=Vat>).
- Hrudníková, Mirjam (1997): *Řeholní život v českých zemích*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Janda, Jan (1964): *Vatikán*. Praha: Nakladatelství politické literatury.
- Jirsa, František (2004): *Svatý stolec udržuje plné diplomatické styky se 174 státy*. on-line text
(<http://tisk.cirkev.cz/z-vatikanu/svaty-stolec-udr-uje-plne-diplomaticke-vztahy-se-174-staty.html>).
- (1998): *Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století*. Praha: Agentura Kdo je kdo.
- Kořínek Vladimír (2003): *Ministáty Evropy*. Krnov: Vladimír Kořínek.
- Kunz, Josef L. (1952): The Status of the Holy See in International Law. In: *The American Journal of International Law*. Vol. 46, No. 2, pp. 308-314.
Luxembourg. on-line text
(http://cdsp.sciences-po.fr/fichiers_elections25_ANG/LUXEMBOURG_ANG.pdf).
- Malý, Radomír (2001): *Církevní dějiny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská.
- Murphy, Francis X. (1974): Vatican Politics: Structure and Function. In: *World Politics*. Vol. 26, No. 4, pp. 542-559.
- (2003): *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové vulgátě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Pavlincová, Helena; Horyna, Břetislav (eds., 2003): *Judaismus, křesťanství, islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.
- Pečnikov, Borislav A. (1989): *Sedm + 1 nejmenších v Evropě*. Praha: Lidové nakladatelství.
- Petrovič, Pavel (1998): *Encyklopedie daňových rájů a jejich využití*. Praha: Akont.
- (2007): Postoj papežů k EU – od Pia XII. po Benedikta XVI. on-line text
(<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=7476>).
- Schatz, Klaus (2002): *Dějiny papežského primátu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Univerzita Palackého: Kontakty. on-line text

(<http://www.upol.cz/fakulty/cmtf/struktura/katedry-a-pracoviste/katedra-cirkevnych-dejin-a-dejin-krestanskeho-umeni/kontakty/>).